

УДК 336

Авраменко Н.Л.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДІЮЧИХ СТАВОК ПОДАТКІВ ЗА ЗАБРУДНЕННЯ НПС ВІДПОВІДНО ДО КЛАСІВ НЕБЕЗПЕКИ РЕЧОВИН

У статті відображений аналіз діючих ставок за забруднення навколишнього природного середовища в розрізі класів небезпеки речовин відповідно до Податкового кодексу України.

Ключові слова: екологічна безпека, екологічне оподаткування, екологічні податки, класи небезпек речовин, ставки податків за одиницю забруднень.

Постановка проблеми. Відомо, що екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища (НПС), при якому забезпечується попередження його погіршення, а також виникнення небезпеки для здоров'я громадян [1].

Забезпечити екологічну безпеку екосистеми (регіону, держави в цілому) можна завдяки: формуванню екологічної свідомості громадян; впровадженню екологічних технологій та маловідходних виробництв, а також удосконаленню існуючих технологічних процесів та підприємств; введенню ефективних економічних методів стимулювання до охорони НПС та раціонального використання природних ресурсів; застосуванню ефективного правового механізму управління природокористуванням та охороною довкілля.

Але, як доводить світова практика, найбільш ефективним залишається податкове регулювання екологічної безпеки.

З метою мінімізації негативного впливу антропогенної діяльності на стан НПС та здоров'я населення у 1994 р. вперше були введені екологічні податки, які на сьогодні є практично єдиним економічним стимулом до «озеленення» виробництва, зменшення забруднення довкілля та раціонального використання

природних ресурсів. Зрозуміло, що ефективність системи екологічного оподаткування в Україні пропорційно впливає на стан екологічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Економічні та правові аспекти зменшення забруднення НПС шляхом впровадження відповідної системи платежів розглянуто у працях вітчизняних і зарубіжних учених: О.О. Веклич, М.Т.Бець, Б.О. Горлицького, Б.М. Данилишина, Л.Г. Мельника, О.Т. Левандівського, Г.М. Пишкіної, В.Я. Шевчука, П. Екінс, Х. Девені, М. Паркес, В.К. Джагер, М. Шофелд та багатьох інших. Однак дослідженню ефективності системи екологічного оподаткування в розрізі встановлених класів небезпеки речовин, що є основним підґрунтям для ефективного управління екологічною безпекою, приділена не достатня увага.

Метою статті є аналіз вітчизняних ставок за одиницю забруднення відповідно до шкідливості і небезпечності речовин.

Виклад основного матеріалу. Одним із практичних принципів забезпечення екологічної безпеки є обов'язковість компенсації завданих здоров'ю населення і природі втрат, а також взаємна відповідальність адміністративно-територіальних утворень за стан НПС і транскордонне перенесення забруднень.

Відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» з метою розвитку економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності необхідно удосконалити нормативно-правову базу з питань оподаткування забруднення НПС, підвищити плату за забруднення довкілля, збільшивши платежі за скиди 1 т шкідливої речовини до європейського рівня з урахуванням їх токсичності [2].

Якщо у 2014 р. сумарне надходження до бюджету екологічних податків складало 2,7 млрд. грн., то у 2015 р., згідно з додатком №1 до ЗУ «Про

Державний бюджет України на 2015 рік», доходи від сплати екологічного податку до загального фонду передбачалися в сумі майже 1,5 млрд. грн. [5]. Сумарні обсяги забруднень за даними Державної служби статистики України не змінилися, але є наявні диспропорції у надходженнях до бюджету.

Це пояснюється тим, що ґрунтовні зміни щодо перерозподілу екологічного податку були внесені Законом України від 28.12.2014 р. № 79-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [6], дія яких позначилися на розподілі надходжень екологічного податку у 2015 році, в тому числі збільшено відсоток зарахування екологічного податку до місцевих бюджетів, що призвело до розширення їх дохідної бази.

Крім того, згідно Законом України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» внесено зміни до Податкового кодексу України, згідно з якими оподаткування викидів забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення екологічним податком припинено із відповідним збільшенням ставок акцизного податку на всі види моторного палива [5].

29.01.2016 р. Державною фіскальною службою України було проіндексовано ставки екологічного податку для визначення податкових зобов'язань, що виникли з 1 січня 2016 року. Законом України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» проіндексовано ставки екологічного податку, що діяли у 2015 році, в межах 26,7 та 26,92 % [3, 4].

Але істотних змін в сумарних надходженнях від сплати екологічного податку відбутися не може, оскільки, насамперед, необхідно визначити пріоритетні речовини, тобто ті, які забруднюються нашими підприємствами

найбільше, а також встановити науково-обґрунтовані ставки екологічного податку залежно від їх класу небезпеки.

Тому, на нашу думку, вихід необхідно шукати як в самому Порядку обрахунку, так і в ставках податків за одиницю забруднень.

Відомо, що найбільше підприємствами України викидається у атмосферне повітря діоксиду карбону (CO_2), ставка податку за викид яких складає на сьогодні 0,33 грн./т. Сумарний обсяг викидів даного оксиду у 2014 р. – 180,9 млн. т. (без врахування окупованого Криму та зони АТО) [7]. Виходячи із основних положень, прийнятих на конференції у грудні 2015 року (Париж), усі країни світу зобов'язані максимально скоротити викиди парникових газів до другої половини XXI ст. На думку експертів, необхідно досягти «чисто нульових викидів» між 2050 і 2100 рр. Зрозуміло, що з такою мінімальною ставкою за 1 т оксиду карбону (IV) досягти «нульового рівня» не можна, оскільки відсутня мотивація до зменшення забруднення у самих суб'єктів господарювання.

Беручи за основу європейський досвід, подальші дослідження необхідно спрямовувати на оцінку впливу окремих видів екологічних платежів на дохідну частину відповідних бюджетів з метою виявлення відповідних напрямів реформування вітчизняної системи екологічного оподаткування. Крім того, на нашу думку, необхідно провести порівняльний аналіз діючих ставок за 1 т поллютанту у відповідності із загальноприйнятою класифікацією речовин в залежності від їх класу небезпеки.

До забруднюючих речовин, що переважно викидаються в атмосферне повітря, належать оксид азоту, оксид вуглецю, діоксид і інші сполуки сірки, пил.

Проаналізуємо ефективність встановлення ставок податку за викиди поллютантів у атмосферне повітря з урахуванням їх класу небезпеки.

Таблиця 1

Занижені діючі ставки податку забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, відповідно до класу небезпечності

Найменування забруднюючої речовини	Існуюча ставка податку, грн./т	Клас небезпечності речовин	Обґрунтована ставка податку відповідно до класу небезпечності, грн./т
Азоту оксиди	1968,65	II	3224,65
Ванадію п'ятиокис	7384,48	I	14080,50
Водень хлористий	74,17	II	3224,65
Вуглецю окис	74,17	IV	111,26
Озон	1968,65	I	14080,50

Як бачимо з табл. 1, існує наявне заниження діючих ставок податку за одиницю забруднень. Цілком зрозумілим постає питання: чому ставки податку за викид 1 т полютанту (п. 243.1. статті 243 ПКУ) не відповідають встановленим ставкам податку відповідно до класу небезпеки речовини (у п. 243.2. зазначені ставки податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин, на які встановлено клас небезпечності).

Надавати такі преференції суб'єктам господарювання у вигляді зменшення ставок податку можна лише на невеликий термін. Але така невідповідність спостерігалася у платежах за забруднення ще з введенням в дію «Інструкції про порядок обчислення збору за забруднення НПС», яка діяла в Україні з 1999 р. до 2010 р.

Крім того, у табл. 2 зазначені ставки податку забруднюючих речовин, які набагато завищені порівняно із існуючими відповідно до класу небезпеки.

Як бачимо встановлення ставок податку за викид 1 т полютанту у атмосферне повітря є хаотичним і не відповідає шкідливості – класу небезпеки речовин.

Таблиця 2

Завищені діючі ставки податку забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, відповідно до класу небезпечності

Найменування забруднюючої речовини	Існуюча ставка податку, грн./т	Клас небезпечності речовин	Обґрунтована ставка податку відповідно до класу небезпечності, грн./т
Аміак	369,22	IV	111,26
Ангідрид сірчистий	1968,65	III	480,47
Ацетон	738,45	IV	111,26
Бутилацетат	443,40	IV	111,26
Нікель та його сполуки	79387,98	II	3224,65
Сірководень	6326,80	IV	111,26
Сірковуглець	4111,45	II	3224,65
Спирт н-бутиловий	1968,65	III	480,47
Формальдегід	4874,09	II	3224,65
Хром та його сполуки	52850,62	III	480,47

Крім того, встановлювати вартісну оцінку шкоди за забруднення НПС – так звану ставку податку одиницю забруднень – необхідно з урахуванням ціни кінцевого продукту, що можна отримати з даної речовини. Так, наприклад, оцінимо ефективність встановлених ставок податку за викиди оксидів сульфуру та нітрогену, що призводять до такої глобальної екологічної проблеми сучасності як кислотні опади. Оптові ціни на кислоти, що є продуктами взаємодії кислотних оксидів з водою, на сьогодні наступні: сульфатна кислота – 6 тис. грн./т, нітратна кислота 12,9 тис. грн./т [8]. А ставки податків: за оксиди азоту, оксиди сульфуру – 1968,65 грн./т. Ціна 1 т води – в середньому 10 грн.

Висновки. Детальний аналіз ставок податку за одиницю забруднень із визначення помилок у встановленні ставок податку залежно класу небезпеки речовини, а також врахувавши відсутність лімітів та штрафних санкцій за понаднормоване забруднення, можна цілком стверджувати, що шляхів реформування самої системи екологічного оподаткування багато. Для

виправлення даної ситуації окрім встановлення науково-обґрунтованих ставок податків відповідно до їх класу небезпечності, доцільним є повернення до попереднього досвіду на розрахунок податків на основі лімітування, штрафних санкцій за понаднормоване забруднення довкілля, до запровадження системи податкових пільг для підприємств на основі значень тимчасово-погоджених викидів/скидів відповідно до державної програми мінімізації забруднень НПС та встановлення прогресивної шкали ставок екологічного податку залежно від обсягу викидів.

Список використаних джерел:

1. Авраменко Н.Л., Цимбалюк С.Я. Екологія: Навчальний посібник для підготовки бакалаврів у галузях знань «Економіка та підприємництво», «Право» та «Менеджмент і адміністрування» (видання друге зі змінами та доповненнями) – Ірпінь: НУДПСУ, 2011. – 184 с.
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»// Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – ст. 218. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page>.
3. Лист ДФС України від 29.01.2016 №2938/7/99-99-15-04-02-17 «Про зміну у 2016 році ставок екологічного податку». Назва з екрана. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/ekologichniy-podatok/listi-dps/234423.html>
4. Податковий кодекс України (в редакції від 01.02.2016 р.) – Назва з екрана. – Режим доступу: http://taxlink.ua/ua/normative_acts/ua_4_15714/.
5. Веклич О.О. Антиекоекологічне лукавство бюджетного реформування. Назва з екрана. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/finances/antiekologichne-lukavstvo-byudzhethno-reformuvannya-.html>
6. Чала О.А. Сучасні аспекти розподілу екологічного податку в контексті забезпечення екологізації національної економіки [Назва з екрана] // Ефективна економіка. – № 3. – 2015. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3908>
7. Довкілля України за 2014 рік: статистичний збірник. – Назва з екрана. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Оптові ціни на кислоти // Система оптимум. – Режим доступу: <http://www.systopt.com.ua/kisloti.html>.